

DOI 10.33099/2618-1614-2019-8-3-18-20

УДК 339.9(477)

В. М. Шемаєв,*доктор військових наук, професор,
головний науковий співробітник
Національного інституту стратегічних досліджень,***В. М. Бегма,***доктор економічних наук, доцент,
головний науковий співробітник
Національного інституту стратегічних досліджень,***А. П. Онофрійчук,***кандидат економічних наук, заступник директора
з економічних питань ТОВ «БК СЕРВІСРЕМБУД»,***С. М. Сидоренко,***старший викладач Національної академії
Служби безпеки України*

Шляхи використання апарату військових аташе у сфері військово-технічного співробітництва України з іноземними державами

Проаналізовано місце та роль апарату військових аташе в системі військово-технічного співробітництва України з іноземними державами. Висвітлено організаційно-правові та інформаційні чинники, які стримують розвиток військово-технічного співробітництва та оборонно-промислового комплексу, а також зазначені ключові причини недостатньо ефективної діяльності апаратів військових аташе в цій сфері. Проаналізовано переваги використання апарату військових аташе в країні перебування в системі дипломатичних засобів політичної підтримки військово-технічного співробітництва України. Запропоновано шляхи розвитку військово-технічного співробітництва шляхом удосконалення інформаційного супроводу та політичної підтримки цього співробітництва апаратами військових аташе. Визначена нагальна потреба нормативних та інституційних змін з боку центральних органів виконавчої влади з метою оптимізації роботи апаратів військових аташе.

Ключові слова: гібридна агресія, військово-технічне співробітництво, апарат військових аташе, публічна дипломатія, інформаційний супровід.

© В. М. Шемаєв, В. М. Бегма, А. П. Онофрійчук,
С. М. Сидоренко, 2019

Військово-технічне співробітництво (ВТС) – міжнародна діяльність центральних органів виконавчої влади, інших державних органів і суб'єктів господарювання України з розвитку (здійснення) співробітництва з іноземними державами та міжнародними організаціями у сферах розроблення, виробництва, експлуатації (обслуговування, ремонту, модернізації), знищення або утилізації та міжнародних передач товарів військового призначення, товарів подвійного використання, призначених для військового кінцевого використання, що здійснюється відповідно до міжнародних договорів та зовнішньоекономічних договорів (контрактів) [1].

Серед основних напрямів розвитку ВТС України з іноземними державами в контексті забезпечення національних інтересів та безпеки є:

- дотримання курсу на державне регулювання сфери ВТС, недопущення перенесення акцентів з державного на відомчий рівень;
- створення дієвої системи інформаційної підтримки найважливіших політичних та економічних проєктів України та ефективної протидії деструктивному впливу з боку інших держав;
- створення цілісної системи досліджень тенденцій розвитку ринків озброєнь, військово-технічного співробітництва та оборонно-промислового комплексу (ОПК) зарубіжних країн.

Узагальнення зарубіжної практики свідчить, що з метою реалізації інформаційної підтримки та державного протекціонізму в оборонній сфері іноземні країни широко використовують дипломатичні установи.

Дипломатичні засоби підтримки ВТС сьогодні як на міжнародній арені, так і в Україні де-факто розглядаються як один з найактуальніших та дієвих механізмів просування інтересів країни на ринках озброєння і військової техніки (ОВТ) та один з першочергових чинників державного політичного протекціонізму.

Дипломатичне забезпечення та супровід ВТС має як традиційні напрями, пов'язані з реалізацією класичних представницьких функцій, організацією візитів на найвищому рівні, забезпеченням роботи офіційних делегацій, так і новітні для вітчизняної практики напрями. До останніх об'єктивно належить інформаційно-аналітичне забезпечення ВТС, протидія інформаційним операціям в означеній сфері, моніторинг конкурентного середовища, просування конкретних товарів на ринок тощо.

Дипломатична підтримка ВТС реалізується переліченими нижче класичними засобами та каналами.

1. Підтримка ВТС у рамках багатосторонньої дипломатії, яка охоплює:

- підтримку ВТС у межах міжнародних міждержавних організацій (на рівні ООН і регіональних міжнародних організацій);
- підтримку ВТС у рамках багатосторонніх режимів експортного контролю;
- підтримку ВТС через міжнародні неурядові організації.

2. Підтримка ВТС у рамках двосторонньої дипломатії (реалізується переважно в переговорному процесі з укладання контрактів та в роботі двосторонніх комісій зі співробітництва у військово-технічній сфері).

3. Діяльність військового аташе.

Останній засіб реалізації дипломатичної підтримки ВТС варто розглянути окремо, зважаючи на специфічний статус і функції військового аташе в інформаційній діяльності.

Отже, проаналізуємо детальніше можливості, перспективи та проблеми питання використання апарату військових аташе іноземних країн у вимірі реалізації супроводження ВТС України з іноземними державами.

На сьогодні в Україні немає уніфікованих підходів та загальноприйнятих алгоритмів роботи на посадах в апаратах військових аташе з метою сприяння розвитку ВТС України з країною акредитації. Це пов'язано передусім з відсутністю цілісної системи реалізації державної політики України у сфері військово-технічного співробітництва (необхідністю законодавчого закріплення системи ВТС, чіткого розподілу функцій суб'єктів ВТС та їхніх повноважень, алгоритмів проходження інформації в межах функціонування вказаних суб'єктів) та недостатнім опрацюванням зазначеної проблеми в системі Міністерства оборони України.

Тож діяльність апаратів військових аташе фактично здійснюється в межах окремих завдань та результатів особистих напрацювань на місцях (договірно-правової бази, ділових контактів тощо).

Актуальною проблемою є вивчення можливостей апаратів військових аташе України у вирішенні завдань з інформаційно-аналітичного забезпечення ВТС та просування продукції вітчизняного ОПК на ринку ОВТ та імпорту озброєння для забезпечення потреб Збройних Сил України.

У діяльності апаратів військових аташе з метою супроводження ВТС України з іноземними державами можна виокремити такі основні напрями:

- *добування інформації про ринок озброєнь країни акредитації (регіону) та виявлення перспективних напрямів співробітництва*, яке полягає у вивченні й аналізі геостратегічних пріоритетів країни акредитації, напрямів розвитку її збройних сил та оборонного сектору загалом, вивчення середньострокових/довгострокових програм розвитку сектору безпеки та оборони й розмірів бюджетних асигнувань на його потреби, визначення перспектив співробітництва;

- *нормативно-договірне закріплення міждержавних відносин у військово-технічній сфері та забезпечення переговорного процесу*, що полягає у визначенні перспективних напрямів, узгодження змістовної частини міждержавних угод про співробітництво, сприяння налагодженню ділових контактів безпосередньо між підприємствами – виробниками ОВТ;

- *отримання військово-технічної допомоги* потребує активного лобювання, оскільки від його ефективності

залежить розмір такої допомоги. Політична підтримка перелічених процесів неможлива без отримання інформації про плани керівництва держави стосовно особливостей надання (розмірів, цільового призначення) військово-технічної допомоги, її пріоритетів та проблемних питань її реалізації тощо. Відтак, активна робота апарату військових аташе в добуванні зазначених відомостей є актуальним та важливим завданням;

- *перевірка іноземних компаній на благонадійність*, що є важливим чинником під час прийняття рішень відповідними вітчизняними суб'єктами ВТС щодо співробітництва з іноземними компаніями;

- *просування комерційних пропозицій українських спецекаспертерів та оборонних підприємств на ринку країни акредитації та пошук потенційних продавців ОВТ для забезпечення потреб Збройних Сил України*;

- *відстеження ознак інформаційних загроз розвитку ВТС України з іноземними державами*, а саме відстеження появи негативних повідомлень про нашу державу та організація взаємодії як з державними інститутами, так і з місцевими засобами масової інформації.

Таким чином, ефективність військово-технічного співробітництва з іноземними державами часто залежить від якості проведених заходів сприяння в інтересах його реалізації та розвитку, об'єктивності інформації щодо конкретних напрямів ВТС і рівня створених контактів у вказаній сфері. Наявність апарату військових аташе в державі, яка розглядається як перспективна з погляду ВТС, є передумовою для його реалізації.

Узагальнення доступних фактів супроводження ВТС дає підстави зробити висновок, що залишається нерозв'язаним такий аспект проблеми, як розподіл повноважень між структурними підрозділами Міністерства оборони України щодо добування економічної інформації: кон'юнктурного аналізу ринків озброєнь, економічного аналізу потенційних можливостей та ємності ринку певної країни, збирання інформації щодо цінової політики тощо. Як уже зазначалося, спроби покласти такі функції виключно на апарат військових аташе не можна вважати шляхом розв'язання цієї проблеми.

Проблематика місця й ролі апарату військових аташе в системі ВТС має організаційно-функціональний та інформаційний аспекти.

Організаційно-функціональний аспект. Організаційний аспект використання апарату військових аташе для підтримання та супроводження ВТС України пов'язаний з такими моментами, як:

- уточнення функцій апарату військових аташе щодо просування продукції вітчизняного ОПК на зовнішніх ринках, а також щодо інших напрямів ВТС із країною перебування;

- особливості налагодження комунікацій з апаратом військових аташе з боку суб'єктів ВТС;

- реалії організації робочого часу аташе;

- забезпечення апарату військових аташе інформаційними матеріалами, потрібними для виконання будь-яких

завдань у діяльності аташе в ракурсі просування продукції вітчизняного ОПК.

Існуючі нормативно-правові документи не чітко регламентують функції воєнної дипломатії в системі ВТС України. Процедури міжвідомчого узгодження позицій та завдань із цього питання є довготривалими. З одного боку, вони необхідні з погляду інтересів національної безпеки держави, але з другого – негативним чинником стає втрата оперативності в можливостях апарату військових аташе в просуванні продукції вітчизняних підприємств ОПК в умовах жорсткої часової конкуренції.

Але в реальних умовах, враховуючи складність системи ВТС, її своєрідність, багатогранність, наявність у ній не лише економічної, а й передусім політичної складової, виникають потреби, наприклад, у голови дипломатичного представництва, отримувати відповідні консультації від військового аташе саме з тематики ВТС, що й передбачено підпорядкуванням аташе з питань оборони послу. Насправді цивільні дипломати часто вимагають від аташату підготовки відповідних довідкових матеріалів, хоча на сьогодні функціонально аташе не беруть офіційної участі в супроводженні заходів ВТС.

Інформаційний аспект. Згідно з концепцією публічної дипломатії, яка сьогодні домінує у сфері міжнародних відносин, кожен дипломат мусить виступати публічною фігурою та здійснювати функції зв'язків з громадськістю країни перебування (у випадку з військовим аташе – із чіткіше окресленими профільними цільовими аудиторіями). Українські аташе публікують лічені інтерв'ю в країні перебування, майже не проводять прес-конференції та презентації. Їхня участь у роз'яснювально-інформаційній діяльності щодо військово-політичних питань україні мінімізована. У результаті втрачається цінний ресурс військових аташатів та унеможливується реалізація їхньої місії щодо формування іміджу Збройних Сил України загалом, представлення можливостей вітчизняного ОПК на світовій арені, протидії спробам дискредитації оборонного потенціалу країни.

Тому конче необхідним є *делегування повноважень* з боку Міністерства оборони України для аташе з питань оборони щодо прийняття ним самостійних рішень стосовно проведення в країні перебування інформаційно-презентаційних заходів, рекламних та PR-акцій. Делегування повноважень може бути визначене у внутрішніх документах, посадових інструкціях.

Розв'язанню даної проблеми може сприяти також *створення системи забезпечення апарату військових аташе інформаційною довідковою базою* з боку департаментів Міністерства оборони України, служб зв'язків з громадськістю окремих підрозділів Міністерства оборони та основних суб'єктів ВТС нашої держави.

Ідеться про тактичні комунікації, які мають здійснюватись у межах розробленої центральним апаратом інформаційної стратегії щодо позиціонування Збройних Сил України та можливостей її ОПК у відповідній країні.

Висновки

1. Місце й роль апарату військових аташе в діяльності, пов'язаній з військово-технічним співробітництвом, сьогодні задекларовані, але з правового погляду належним чином не визначені регламентуючими документами на державному рівні. Міністерство оборони України має обмежене коло механізмів представляти інтереси країни у сфері ВТС, один з яких і майже першочерговий – це апарат військових аташе, але його функції в цьому аспекті потребують уточнення. Ще складніша ситуація з правовими основами та механізмом використання апарату військових аташе для просування інтересів конкретних підприємств оборонно-промислового комплексу України.

2. Діяльність апарату військових аташе варто розглядати як основний дипломатичний засіб підтримки ВТС. Проте зберігається протиріччя між тим рівнем завдань і вимог, які фактично ставляться керівництвом країни перед дипломатичним корпусом щодо підтримки місця України на світовому ринку озброєнь, та наявними в нього можливостями й ресурсами у вирішенні цього стратегічного завдання.

3. Перевагами у використанні апарату військових аташе в країні перебування в системі дипломатичних засобів політичної підтримки ВТС України є:

- можливість вести діяльність безпосередньо в країні перебування;
- наявність дипломатичних привілеїв та імунітетів, а також високого соціального статусу;
- кореляція між типовими функціями дипломатичного представництва щодо збирання інформації про країну перебування, поширення інформації про країну акредитації та потребами у сфері ВТС;
- об'єктивна наближеність до суб'єктів ВТС.

4. Апарат військових аташе є суттєвим комунікативним каналом, який забезпечує формування мережі лідерів думок серед цільових аудиторій у країні перебування в процесі реалізації комунікаційної політики Міністерства оборони України та суб'єктів міжнародного співробітництва у воєнній, воєнно-політичній, військово-технічній, воєнно-економічній, інформаційній та екологічній сферах.

5. Сьогодні виконання завдань військовим аташатом щодо просування конкретних зразків продукції підприємств ОПК має епізодичний, несистемний характер. Але в умовах російської агресії та складного становища ОПК України не можна недооцінювати роль аташе в реалізації PR-підтримки ВТС.

6. Необхідно врахувати наведені вище організаційно-функціональні та інформаційні чинники, які впливають на визначення місця апарату військових аташе в системі ВТС України з метою оптимізації залучення їх для вирішення завдань інформаційного супроводу ВТС. Потрібно докласти зусиль до розробки механізмів міжвідомчої взаємодії між основними суб'єктами ВТС для досягнення цієї мети.

Перелік літератури

1. Про військово-технічне співробітництво України з іноземними державами : Закон України (проект) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/JH48700A.html. – (Бібліотека офіційних видань).